

Αθλητικός σκοτεινός τουρισμός και αθλητικά αναμνηστικά δημιουργούν τοπωνυμίες: Η περίπτωση της Δαμάστας

Παναγιώτης Μαυράκης
Μεταπτυχιακός φοιτητής, Τμήμα Διοίκησης
Επιχειρήσεων και Τουρισμού
Σχολή Επιστημών Διοίκησης και Οικονομίας
Ελληνικό Μεσογειακό Πανεπιστήμιο

Email: mdt175@edu.hmu.gr

Αλέξανδρος Αποστολάκης
Καθηγητής,
Μάρκετινγκ Υπηρεσιών Τουρισμού
Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων και Τουρισμού,
Σχολή Επιστημών Διοίκησης και Οικονομίας
Ελληνικό Μεσογειακό Πανεπιστήμιο

Email: aapostolakis@hmu.gr
Τηλ.: 2810379621

του Παναγιώτη Μαυράκη & του Αλέξανδρου Αποστολάκη

Ο μαζικός τουρισμός αποτελούσε και εξακολουθεί να αποτελεί το βασικό τουριστικό μοντέλο ανάπτυξης της Κρήτης. Παράλληλα αποτέλεσε το **εφαλτήριο** για τη δημιουργία πληθώρας εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Οι μορφές αυτές, πρακτικά αποτελούν σύγχρονες προσεγγίσεις του τουριστικού κλάδου, καθώς σχεδιάζουν, δημιουργούν και προωθούν εναλλακτικού τύπου δραστηριότητες, οι οποίες απευθύνονται σε συγκεκριμένα καταναλωτικά κοινά. Διαφέρουν μεταξύ τους, μιας και η κάθε μία εξ αυτών αφορά συγκεκριμένη θεματολογία. Ενδεικτικά, κάποιες από τις μορφές αυτές αφορούν τη φύση, τον πολιτισμό, την τοπική γαστρονομία και τον αθλητισμό.

Μια μορφή εναλλακτικής τουριστικής δραστηριότητας που αναπτύχθηκε αρκετά πρόσφατα είναι αυτή του σκοτεινού τουρισμού (dark tourism). Η συγκεκριμένη εναλλακτική μορφή τουρισμού αφορά επισκέψεις ταξιδιωτών σε τοποθεσίες και προορισμούς, οι οποίοι είναι συνυφασμένοι με τραγωδίες, πολεμικές συγκρούσεις, φυσικές καταστροφές και γενικά τραγικά περιστατικά, τα οποία έχουν προσδώσει στις τοποθεσίες αυτές ένα έντονο και φορτισμένο συναισθηματικό υπόβαθρο. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το Άουσβιτς. Στην χώρα μας, μορφές σκοτεινού τουρισμού αναπτύχθηκαν κατά

τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης στα δύο μεγάλα αστικά κέντρα. Περιηγήσεις και ξεναγήσεις διοργανώνονταν σε υποβαθμισμένες περιοχές για τους συμμετέχοντες σε τέτοιες δράσεις. Στη Περιφέρεια Κρήτης, ένας δημοφιλής προορισμός σκοτεινού τουρισμού, ο οποίος αποτελεί πόλο έλξης χιλιάδων επισκεπτών, ανά τουριστική περίοδο, θεωρείται η Σπιναλόγκα.

Με το πέρασμα των ετών και την εξέλιξη του σκοτεινού τουρισμού, δημιουργήθηκαν δεσμοί του με άλλες εναλλακτικές μορφές τουρισμού, όπως ο πολιτιστικός, ο ιστορικός και ο αθλητικός. Πιο συγκεκριμένα, όσον αφορά τον αθλητικό τουρισμό, υπάρχει ταύτιση με την παθητική πτυχή του και όχι την ενεργητική. Η διαφοροποίηση αυτών των δύο πτυχών γίνεται μέσω του είδους των δραστηριοτήτων που συμμετέχουν οι τουρίστες / επισκέπτες. Αν συμμετέχουν σε δραστηριότητες που εμπεριέχουν οποιαδήποτε μορφής άσκηση, από την πιο ελαφριά έως και την πιο έντονη, θεωρείται ενεργητικός. Στον αντίποδα, αν λάβουν μέρος σε παρακολούθηση αθλητικών γεγονότων και επισκέψεις αθλητικών μουσείων θεωρείται παθητικός.

Ο αθλητισμός αποτελεί έναν κλάδο, ο οποίος έχει συνδεθεί και ταυτιστεί με αρκετές τραγωδίες. Συνήθως παρατηρούνται δύο τρόποι που συμβαίνει κάτι τέτοιο. Ο πρώτος εξ αυτών αφορά αθλητικά σωματεία, τα οποία βρέθηκαν στο επίκεντρο μίας καταστροφής ή τραγωδίας, η οποία στη συνέχεια έγινε μέρος της ιστορίας τους και διαμόρφωσε σημαντικά την σημερινή επωνυμία τους. Για παράδειγμα η τραγωδία του Χίλσμπορο το 1989, η οποία πραγματοποιήθηκε κατά την διάρκεια του Ημιτελικού του Κυπέλλου Αγγλίας μεταξύ της Λίβερπουλ και της Νότιγχαμ Φόρεστ και στέρησε την ζωή 96 φιλάθλων της Λίβερπουλ, αποτελεί ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα. Επιπλέον, ένα ακόμη συμβάν το οποίο υπάγεται σε μεγαλύτερη κλίμακα και μεταξύ άλλων επηρέασε δραματικά και αθλητικά σωματεία είναι η εισβολή των Τούρκων, στην Κύπρο το 1974. Σωματεία όπως η Ανόρθωση Αμμοχώστου και η ΠΑΕΚ αναγκάστηκαν, όπως και το σύνολο των κοινωνιών της Βόρειας Κύπρου, να εγκατασταθούν σε άλλες περιοχές και πόλεις της χώρας.

Ο δεύτερος τρόπος που μπορεί ένα αθλητικό σωματείο να δημιουργήσει δεσμό με μία τραγωδία είναι να την εντάξει στην ιστορία και την «κουλούρα» του. Αυτό παρατηρείται συνήθως σε αθλητικά σωματεία, τα οποία εδρεύουν σε περιοχές που συνέβησαν τραγωδίες και σημαντικά γεγονότα, με αρνητικό αντίκτυπο, πριν από την ίδρυσή τους. Επιπλέον, το φαινόμενο αυτό παρατηρείται να συμ-

βαίνει και σε αθλητικά σωματεία, τα οποία βρίσκονται σε διαφορετικές γεωγραφικές περιοχές, αλλά νιώθουν την ανάγκη να ταυτιστούν με ένα τραγικό συμβάν λόγω της ιδεολογίας που φέρουν. Χαρακτηριστικά παραδείγματα των προαναφερθέντων καταστάσεων αποτελούν οι ακόλουθες περιπτώσεις:

- Η ομάδα Ντεπορτίβο Παλεστίνo, η οποία ιδρύθηκε το 1920, στην πόλη Σαντιάγο της Χιλής, από Παλαιστίνιους πρόσφυγες, αποφάσισε να δημιουργήσει μία θεματική εμφάνιση προς τιμή των φιλάθλων της Σκωτσέζικης ομάδας της Σέλτικ. Η συγκεκριμένη κίνηση πραγματοποιήθηκε, καθώς οι οργανωμένοι φιλάθλοι και οπαδοί της Σέλτικ, τοποθετήθηκαν υπέρ της Παλαιστίνης, σχετικά με τις συρράξεις με το Ισραήλ και έφτασαν στο σημείο να εναντιωθούν στη διοίκηση της ομάδας τους. Η συγκεκριμένη περίπτωση στην ουσία παρουσιάζει πώς ένα τραγικό γεγονός, ένας πόλεμος, ένωσε δύο διαφορετικές κοινωνικές ομάδες, από διαφορετικούς Ηπείρους, τις οποίες ενώνει μία κοινή σκέψη και αντίληψη.
- Το δεύτερο παράδειγμα αφορά την συνεργασία μεταξύ του Αστέρα Τρίπολης, ομάδα που αγωνίζεται στην πρώτη επαγγελματική ποδοσφαιρική κατηγορία της Ελλάδας, και του ΑΠΟΕΛ Λευκωσίας, ομάδα που επίσης βρίσκεται στην αντίστοιχη κατηγορία του Κυπριακού ποδοσφαίρου. Οι δύο σύλλογοι βασιζόμενοι στην κοινή τους ιδεολογία, αλλά και το παρελθόν που μοιράζονται, όσον αφορά την ιστορία των δύο χωρών και όχι των ομάδων των ιδίων, αποφάσισαν να δημιουργήσουν από κοινού, μία θεματική ποδοσφαιρική εμφάνιση. Η συγκεκριμένη κίνηση αποτέλεσε φόρο τιμής για την επέτειο των 200 ετών από την Ελληνική επανάσταση, έναντι των Οθωμανών.

Μέσω των παραπάνω παραδειγμάτων, πέρα από την επεξήγηση για το πώς μπορεί να προκύψει ταύτιση αθλητικών οργανισμών με τραγωδίες, παρουσιάζεται και ο πιο συνήθης τρόπος, που μπορεί να πραγματοποιηθεί κάτι τέτοιο. Η τακτική που ακολουθούν είναι η δημιουργία θεματικών ή επετειακών αθλητικών εμφανίσεων. Οι ποδοσφαιρικές εμφανίσεις σε αυτές τις περιπτώσεις αποτελούν αθλητικά αναμνηστικά. Με λίγα λόγια, τα αθλητικά αναμνηστικά ορίζονται ως κάθε αντικείμενο που διατίθεται προς πώληση και παράγεται υπό άδεια που παρέχεται από μια επαγγελματική αθλητική ομοσπονδία, σύλλογο, ή ομάδα ή δικαιούχο. Τα αντικείμενα αυτά αποτελούν ένα ιδανικό μέσο για τους φιλάθλους, ώστε να δημιουργήσουν έναν συναισθηματικό δεσμό με την αγαπημένη τους αθλητική ομάδα και με τις αντιλήψεις που την πε-

ρικλείουν, ή με το γεγονός που θέλει να αναδείξει μέσω αυτής.

Την προαναφερθείσα στρατηγική ακολούθησε και ο Αθλητικός Όμιλος Δαμάστας. Το όλο εγχείρημα ξεκίνησε μέσω της Ένωσης Θυμάτων Ολοκαυτώματος Δαμάστας και αποτέλεσε την πρώτη, από μία σειρά δράσεων που πραγματοποιήθηκαν εντός του 2024, στο πλαίσιο της μνημόνευσης των 80 ετών από το ολοκαύτωμα που υπέστη το χωριό του Δήμου Μαλεβιζίου. Κατά την διάρκεια του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου και πιο συγκεκριμένα το 1944, η Δαμάστα ήταν ένα από τα δεκάδες ελληνικά χωριά που καταστράφηκαν από τα Ναζιστικά Γερμανικά στρατεύματα. Οι Ναζί συγκέντρωσαν 30 άνδρες κατοίκους του χωριού, τους οποίους στην αρχή αιχμαλώτισαν και εν συνεχεία εκτέλεσαν στην τοποθεσία Κερατίδι, η οποία βρίσκεται Ανατολικά του χωριού. Βασιζόμενοι σε αυτό το συμβάν και δεδομένης της ιστορικής, κοινωνικής και συναισθηματικής βαρύτητάς του, οι φορείς του χωριού της Δαμάστας, αποφάσισαν να προβούν στην δημιουργία της θεματικής ποδοσφαιρικής εμφάνισης. Η εν λόγω εμφάνιση είχε διττή φύση, την πρακτική και την συμβολική της.

Όσον αφορά την πρακτική πλευρά της εμφάνισης, η ομάδα της Δαμάστας καθ' όλη τη διάρκεια του 2024 χρησιμοποίησε στις επίσημες αναμετρήσεις της, για το πρωτάθλημα και κύπελλο Ηρακλείου εκδοχές της συγκεκριμένης εμφάνισης. Το μόνο που άλλαζε ήταν το χρώμα της φανέλας, το οποίο επίσης «έκρυβε» συμβολισμούς σε κάποιες περιπτώσεις. Παράλληλα με αυτό, η συγκεκριμένη εμφάνιση αποτέλεσε ένα σύμβολο μνήμης, τόσο για την ιστορία του χωριού της Δαμάστας, όσο και για τους ανθρώπους που εκτελέστηκαν από τους Ναζί. Σε αρκετές περιπτώσεις, οι τοπικοί φορείς αξιοποίησαν την φανέλα ως σύμβολο σε διάφορες κοινωνικές και πολιτιστικές δράσεις που πραγματοποιήθηκαν στο Δήμο Μαλεβιζίου κατά την διάρκεια του προηγούμενου έτους.

Τι απεικονίζεται πάνω στην συγκεκριμένη εμφάνιση και τι συμβολίζουν οι διαφορετικές αποχρώσεις της;

Στο μπροστινό μέρος διακρίνεται το Ηρώο του χωριού, το οποίο έχει στηθεί στην είσοδο της Δαμάστας και αποτελεί μνημείο τιμής, για τους πεσόντες. Πάνω σε αυτό αναγράφονται τα ονόματα των 30 Δαμαστιανών που εκτελέστηκαν, από τους ναζί. Διπλά από το Ηρώο, τοποθετήθηκε η εκκλησία του χωριού, η ενορία του Αγίου Γεωργίου, καθώς η συμβολή της, για την ολοκλήρωση του εν λόγω εγχειρήματος ήταν καθοριστικής σημασίας. Στα μα-

νίκια της εμφάνισης έχουν τοποθετηθεί ολογράφως **οι φράσεις** «Ένωση Θυμάτων Ολοκαυτώματος» και ο «Πολιτιστικός Σύλλογος» της Δαμάστας.

Φωτογραφία 1: Εμφάνιση φανέλα ΑΟ Δαμάστας (μπροστά όψη)

Πηγή: Προσωπικό αρχείο συγγραφέων

Όσον αφορά το πίσω μέρος της φανέλας, εκεί συγκεντρώνονται οι περισσότερες πληροφορίες. Στο πάνω μέρος της εμφάνισης τοποθετήθηκε η Ελληνική σημαία και η Κρήτη. Αμέσως από κάτω στην επετειακή εμφάνιση τοποθετήθηκε ο αριθμός 80, όσα και τα χρόνια επετείου του ολοκαυτώματος. Στην αγωνιστική εμφάνιση, στο σημείο αυτό θα τοποθετηθεί ο αριθμός του κάθε ποδοσφαιριστή. Τέλος, κάτω από τον αριθμό 80, τοποθετήθηκαν όλα τα ονόματα των 30 Δαμαστιανών, οι οποίοι εκτελέστηκαν, όπως και η φράση «30 πεσόντες».

Φωτογραφία 2: Εμφάνιση φανέλας ΑΟ Δαμάστας (πίσω όψη)

Πηγή: Προσωπικό αρχείο συγγραφέων

Αρχικά αποφασίστηκε η φανέλα να κυκλοφορήσει σε πέντε διαφορετικά χρώματα, το κάθε ένα εκ των οποίων είτε εξυπηρετούσε διαφορετικές ανάγκες, είτε έφερε κάποιους συμβολισμούς. Υπήρξαν δύο εκδοχές που δημιουργήθηκαν, ώστε

να αποτυπωθούν τα χρώματα που χρησιμοποιεί παραδοσιακά η ομάδα του ΑΟ Δαμάστας, το γαλάζιο και το σκούρο μπλε. Έπειτα δημιουργήθηκε και μία χρυσή εμφάνιση, η οποία χρησιμοποιούνταν από τους τερματοφύλακες της ομάδας, καθώς είναι απαραίτητο να έχουν διαφορετικού χρώματος εμφάνιση από τους συμπαίκτες τους. Τέλος, όσον αφορά τους συμβολισμούς επιλέχτηκαν ως χρώματα το μαύρο και το μπορντό.

Το μαύρο συμβολίζει το πένθος του χωριού και των συγγενών των ανδρών που εκτελέστηκαν από τους ναζί. Στον αντίποδα το μπορντό συμβολίζει την αναγέννηση του χωριού της Δαμάστας και αποτελεί φόρο τιμής στους ανθρώπους που επέζησαν του ολοκαυτώματος και συνέβαλαν στην αναγέννηση της Δαμάστας, μετά την λήξη του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου. Τέλος, με την έναρξη της αγωνιστικής σεζόν 2024/25, η ομάδα της Δαμάστας ανακοίνωσε ότι η φανέλα κυκλοφόρησε και σε λευκή απόχρωση.

Όλα τα παραπάνω στοιχεία έδωσαν το έναυσμα στην ομάδα της Δαμάστας να αξιοποιήσει την φανέλα και για εμπορικούς σκοπούς. Κάτι τέτοιο είναι σύνηθες σε αυτές τις περιπτώσεις. Σύμφωνα με την σχετική έρευνα που πραγματοποιήθηκε, υπήρξε άμεση και σημαντική ανταπόκριση από φιλάθλους της ομάδας, κατοίκους της Δαμάστας και της ευρύτερης περιοχής του Ηρακλείου, όπως και ανθρώπους τόσο από την Ελλάδα, όσο και από το εξωτερικό. Μάλιστα, υπήρξαν και κάποια δημοσιεύματα Εθνικής εμβέλειας, τα οποία σχολίασαν θετικά το όλο εγχείρημα και συνέβαλλαν στην γνωστοποίησή του.

Σχετικά με την αποδοχή του κόσμου και το πώς αντιλήφθηκε την ηθική και ουσιαστική υπόσταση της εν λόγω πρωτοβουλίας, τα συμπεράσματα της σχετικής έρευνας έδειξαν το εξής: Οι κάτοικοι της Δαμάστας ένιωσαν συγκίνηση, υπερηφάνεια και αναγνώρισαν την πρωτοβουλία ως έναν σημαντικό τρόπο διατήρησης της μνήμης. Μάλιστα αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι, οι ιθύνοντες της ομάδας δήλωσαν ότι κατά την περίοδο κυκλοφορίας της εμφάνισης αυξήθηκε δραματικά η παρακολούθηση των εντός έδρας αγώνων της ομάδας, μιας και άνθρωποι που δεν συνήθιζαν να πηγαίνουν στο γήπεδο, ξεκίνησαν να το κάνουν, με σκοπό να δουν τη νέα εμφάνιση.

Δεδομένων όλων των παραπάνω και σε συνδυασμό με τα εμπειρικά στοιχεία της έρευνας, προκύπτει το συμπέρασμα ότι η εν λόγω εμφάνιση πράγματι λειτούργησε ως αθλητικό αναμνηστικό. Μάλιστα αποδείχθηκε ότι φέρει όλα τα απαραίτη-

τα στοιχεία, ώστε να αποτελέσει την γενεσιουργό δύναμη σκοτεινού αθλητικού τουρισμού, στην περιοχή του Δήμου Μαλεβιζίου και πιο συγκεκριμένα στο χωριό της Δαμάστας. Πρόκειται για το αντικείμενο εκείνο που μέσω του αθλητισμού προωθεί ιστορικά, θρησκευτικά, πολιτιστικά και κοινωνικά στοιχεία, τα οποία ενδεχομένως να μην είχαν τη δυνατότητα να γνωστοποιηθούν στο ευρύ κοινό και στην καταναλωτική ομάδα, στην οποία απευθύνεται ο αθλητικός τουρισμός. Αποτελεί στην ουσία το «υλικό» πάνω και γύρω στο οποίο μπορεί να βασιστεί ο σχετικός στρατηγικός σχεδιασμός, ώστε η Δαμάστα να αποτελέσει πόλο έλξης επισκεπτών, οι οποίοι ενδιαφέρονται τόσο για την ιστορία του χωριού, όσο και για τα αθλητικά δρώμενα που πραγματοποιούνται στις αθλητικές εγκαταστάσεις του χωριού. Με τις κατάλληλες κινήσεις, υπάρχει η δυνατότητα ανάπτυξης και άλλων εναλλακτικών μορφών τουρισμού, καθώς η τοποθεσία της Δαμάστας και το περιβάλλον στο οποίο βρίσκεται πληροί τις προϋποθέσεις **για την ανάπτυξη** τόσο αγροτουρισμού, όσο και περιπατητικού τουρισμού. Παράλληλα με όλα αυτά, η τουριστική εξέλιξη της περιοχής της Δαμάστας, μέσω των εναλλακτικών μορφών τουρισμού, μπορεί να ωφελησει την ευρύτερη περιοχή του Δήμου Μαλεβιζίου, καθώς αρκετές περιοχές «μοιράζονται» στοιχεία, τόσο ιστορικά, όσο και γεωμορφολογικά. Αυτό σημαίνει ότι σταδιακά υπάρχει η δυνατότητα ανάπτυξης και εκσυγχρονισμού της τοπικής τουριστικής «αγοράς», μέσω προϊόντων και υπηρεσιών, που ενδεχομένως να είναι μοναδικά, δεδομένων των ιδιαίτερων συνθηκών.

Εν κατακλείδι η εν λόγω δράση παρουσίασε στην τοπική αθλητική κοινωνία τη δύναμη που φέρει μία καινοτόμα δράση, η οποία συνδυάζει την σύγχρονη ιστορία με αθλητικά στοιχεία. Η αποδοχή της ήταν εμφανής τόσο από το κοινό, όσο και από άλλα αθλητικά σωματεία, μιας και λίγους μήνες μετά από την επίσημη παρουσίαση, ο Αετός Ανωγείων και η ομάδα της Αγίας Βαρβάρας επίσης **δημιούργησαν και προώθησαν αντίστοιχες** θεματικές **αθλητικές** εμφανίσεις. Η κινητοποίηση αυτή, καθώς και η αποδοχή της εμφάνισης της Δαμάστας, όπως και η αφορμή που αποτέλεσε η εμφάνιση για συζήτηση σχετικά με την ανάπτυξη εναλλακτικών – θεματικών μορφών τουρισμού δείχνει ότι η επίτευξη δημιουργίας εναλλακτικών τουριστικών υπηρεσιών είναι εφικτό και ενδείκνυται σε αρκετές περιπτώσεις.